

רבי ליב מינצברג

מיהו היה ומהו חידוש / יצר / נטע בכרם היהדות?

מאת: שלום שטיין

אנסה לסקור את דמותו, מה היה המאפיין המרכזי באישיותו, ומסתעף מכך מה היתה שיטתו בשאלה המרכזית של *איך להיות יהודי*. מהתשובה על השאלה הזאת יוצאים ענפים רבים המשפיעים על אופן לימוד התנ"ך, לימוד התלמוד ומפרשיהם, השקפה בענייני דיומי, חינוך, הנהגה יהודית ועוד.

הסתייגויות קלות: המאמר הזה איננו כולל דברי הספד של תלמיד לרבו ואינו מבכה על אובדנו. הוא גם לא נכתב בשפת בית המדרש, אלא דומה יותר לתזה אקדמית, אך ללא מקורות וביבליוגרפיה כמקובל. בנוסף, אשקף בעיקר את חווייתי האישית ואיך אני לומד את הדברים, סביר שיהיו שיחלקו עלי ויראו זאת אחרת. יתכן שאפילו חלק מתלמידיו לא יאהבו את המאמר כי זהו אינו מאמר של הלל ושבח על הדמות, אלא סוקר את אישיותו מהיבטים שונים, לא בהכרח שהכל ימצא חן בעיני תלמידיו אוהביו (ואנוכי ביניהם).

נתחיל בדרך השלילה, מה לא היה רבי ליב?

*הוא לא היה אדמו"ר חסידי. עובדה. הוא לא נהג בגינוני אדמורות, עד סוף חייו היו נוהגים לקרוא לו *ליבל*, עד העשור האחרון לחייו היה נוסע בתח"צ, תלמידיו לא נהגו להתייעץ איתו בשאלות יומיומיות חומריות כמו איזה שם לתת לילד או בעניינים רפואיים, הוא לא אהב סיפורי מופתים וסיפורי חסידים, על אחרים וכש"כ על עצמו.

*הוא גם לא היה חסיד. לא קיבל הכנעה לאדמו"ר כלשהו, לא התלהב כדרך החסידים, לא קידש את הפרישות ולא עסק בענייני קדושה, כמעט לא הלך למקווה. לא היה חסיד במובן המקובל.

*הוא לא היה מתנגד. (ליטאי בשפה עממית). לבושו היה חסידי, הקפיד מאוד על פאות גלויות וטלית קטן גלוי, ניהל שולחנות שבת והתוועדויות מלאים בשירה וזמרה, דיבר הרבה על הרגש דקדושה, דיבר על מושגים בקבלה וייחוד השם והזכיר רבות תורות חסידיות.

*הוא גם לא נהג כראש ישיבה ליטאי שעוסק בעיקר בנשים נזיקין בדרך הפלפול. הוא עסק בעיקר בתורה ומועדים, אם כי ידיו רב לו היו בסוגיות תלמודיות (אף חיבר ספר על קדשים). וגם גינוניו היו רחוקים מגינוני ראשי הישיבות הליטאים.

*האם היה מקובל? הוא אכן עסק בין השאר בקבלה. אך וודאי שזה לא המאפיין המרכזי שלו. לא בשיחותיו, לא בספריו ובוודאי לא בהנהגותיו שהיו רחוקים בתכלית מכל סוג של מיסטיקה.

*האם היה רציונליסט? בדומה לרבי גדליה נדל או לפרופסור לייבוביץ או הוגי דעות אחרים מהציונות הדתית? לא ולא! א. הוא היא איש מלא רגש ואף הפיץ את עולם הרגש החוויה והתחושה ביהדות. ב. הוא כלל לא למד ספרי מדע, לא הכיר הליכות פיזיקה ומעולם לא הזכיר תזות מדעיות בשיחותיו. כך שלא ניתן להגדיר אותו כשכלתן או רציונליסט שעסק בעיקר בפתרון הדיסוננס בין המדע למקורות היהודיים.

*היו שטענו שהוא קל דעת מכיוון שהיה מפצח פיצוחים, אהב לצחוק ולהשתעשע וכו'. זה כמובן לא נכון. הוא השכים קום כל בוקר, הגיע רבע שעה לפני התפילה והתפלל במתינות. כל ימיו דיבר כמעט רק דברי תורה, שם שמיים היה שגור על שפתותיו, היה איש הלכה והקפיד על קלה כבחמורה.

*הוא גם לא היה *כבד* או *שמרן* באופן מיוחד. הוא לא היה אובססיבי בקריאת שמע כדרך בריסק, לא עסק באובססיות בדקדוק הלכה כדרך תלמידי החזון איש וכדרך הפרושים בירושלים. הוא גם לא עסק בפרישות או בסגפנות, ומעולם לא הטיף לכיוון הזה.

*האם היה איש מוסר? כמובן שלא. לא בהליכותיו ולא בשיחותיו. הוא דיבר הרבה על השקפה ודרך חיים אבל ממש לא בדרכם של בעלי המוסר. לא הזכיר את הגיהנום וא/ו עונשים, שיחותיו היו נעימות ושלוות. ודיבר בעיקר על כמה טוב להיות טוב.

אז מה כן? מהו כן היה?

ברמה הפרקטית הוא היה מנהיג רוחני פעיל מאוד שהנהיג קהילה ויצר נפשות בדמותו ובצלמו במשך קרוב ל-60 שנה. לא אדמו"ר חסידי, לא רב בית כנסת, לא פוסק הלכות ולא ראש ישיבה ליטאי אלא מנהיג רוחני מילדות ועד שיבה, כמעט לא עסק ולא התערב בעניינים חומריים וגם לא היווה *עסקן* שדואג לתלמידיו ולרווחתם. הוא היה מנהיג רוחני שמשקה את עדריו מיינה של תורה ומכרמה של היהדות כפי תפיסתו. לא פחות מזה ולא מעבר לזה. אלא שזה לא היה רק העברת שיחות או שיעורים, זה היה יותר מהכל - יצירת אקלים, יצירת השראה. השיחות היו תוך כדי ניגונים, השיעורים היו תוך כדי סעודות. כלומר: הוא לא היה מגיד שיעור, הוא יצר עולם. יצר השראה שתוך כדי השראה מועברים שיעורים. כך למעשה לא היה עוד מגיד מישרים או מוסר שיעורים מן המניין אלא מנהיג היוצר נפשות.

אז הבנו שהיה מנהיג מזן מיוחד, אך מה הוא רצה? מה היתה אמרתו?

ובכן, רבי ליב לא היה תלמיד של רב או אדמו"ר מהדור הקודם. הוא היה בבחינה מסוימת כמו אברהם העברי שתהה *מיהו בעל הבירה?* עד שהשיב את התשובות לעצמו. הוא היה יתום מגיל 5, גדל כילד מאומץ, וסקר וחיפש, הסתובב אצל רבנים ליטאים, משפיעים ירושלמים, חכמים ספרדים ואדמו"רים חסידיים ושאף עוד ועוד רוח יהדות מכל כיוון אפשרי. החשיפה לכל הדרכים והשיטות והחוויה האישית של סקרן צעיר הביאו אותו לתשובה עצמאית לשאלות היסוד ביהדות.

כבר כאן צריך לציין לא מדובר בשיטה חדשה או בגילוי מרעיש שלא ידענו לפניו. הוא איננו הבעל שם טוב ואיננו יוצר שיטה. הוא פשוט חיפש תשובה כנה לשאלות יסוד וזיהה עיוותים רבים בהרבה דרכים שצעדו בהם רבים לפניו, ורצה לתקן אותם לנפשו ולנפש תלמידיו. הוא חיפש את האמת שנראית לו הנכונה ביותר ושתתיישב על הלב.

חיפוש האמת שלו לוותה ב-2 שאלות תמידיות: *האם האם הלכתי עם "השכל הישר"? והאם זה מתתיישב על הלב?* האם המוח והלב מסכימים וחיים בצוותא עם הפירוש או המהלך שלי?

כקלישאה ניתן לומר שאם בחב"ד חיפשו להשליט את המוח על הלב ובברסלב חיפשו להשליט לב על המוח, הרי שהרב מינצברג לא רצה להשליט זה על זה, הוא חיפש את ההרמוניה ביניהם. הוא ביקש לשדך את המוח והלב שיהיו לבשר אחד.

תורת חיים

אם צריך לתמצת ב2 מילים את כל משנתו של רבי ליב, יהיו אלה ללא ספק המילים *תורת חיים*. תכלית היהודי ותכלית התורה כולה להתמזג זה עם זה והתורה צריכה להפוך לחלק בלתי נפרד מהחיים. כל נים ונים מנימי הנפש ומחיי החומר צריכים להיות עפ"י התורה, עפ"י רצון השם. התורה לא ניתנה למלאכים ואיננה נפרדת מאיתנו, שכשאנו מתלהבים ונמצאים במוזה של רוחניות אנחנו מתחברים לתורה אך ביומיום כשאנו הולכים לעבודה אנו אנשים חומריים. לא. התורה מהווה מתכון שממנו עורכים את כל הליכות חיינו והמתכון הזה מותאם לכל אחד מאיתנו. הוא לא מתכון לצדיקים או לקדושי עליון, הוא מתכון נורמלי, נעים, נוח ומותאם ליהודי הרגיל ביומיום שלו.

רבי ליב התנגד לכל סוג של הפרדה בין החיים החומריים לרוחניים, ולכן גם היה חסר סיבולת להתנהגויות משונות וחריגות בשם הדת. הוא סבר שהדת צריכה ויכולה להפוך לחלק אינטגרלי מהאדם הרגיל ואין שום צורך להשתגע, להסתגף, לחיות בפרישות, לצעוק בתפילות, לרקוד בספירת העומר כדי לקיים מצוות התורה. להיפך. כל אלה לשיטתו חורגים מדרך התורה כי הם אינם מחוברים לנפש האדם בטבעיות. דווקא התפילה המתונה, קיום המצוות בנועם ובנינוחות, בלי עצבים ובלי התנהגויות משונות, דווקא אלה תואמים את רוח התורה.

רבי ליב היה מזכיר אלפי פעמים (כמעט בכל שיחותיו) את הפסוק *ונתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה*. התורה צריכה להיכנס לתוך הקרביים שלנו ולהפוך חלק מאיתנו. הוא הזכיר אינספור את הגמרא: "ובתורתנו יהגה" וכי זוהי תורתו של ההוגה? הרי זוהי תורת השם? והגמרא משיבה כאן לפני הלימוד וכאן לאחר הלימוד. לפני הלימוד זהו תורת השם אך לאחר הלימוד זה *תורה דיליה*. תורתו של הלומד. חלק ממנו.

דעת תורה

רבי ליב סבר שהתורה לא ניתנה לנו כמערכת חוקים טכנית שעלינו לקיימה כרובוטים. אנחנו צריכים להבין את המצוות, להתחבר עליהם רגשית ולהבין את הDNA העומד מאחורי כל המצוות. והיהודי שזכה להבין ולהרגיש את המצוות ידע גם להתנהג בכל ההנהגות שלא נאמרו בתורה בפירוש וזהו *דעת תורה* ללמוד מהתורה גם דברים שלא נכתבו. מרוח הדברים, מכוונת המחקר, מניגון המשורר.

טעמי המצוות ושאלות באמונה

כאמור, רבי ליב רצה להתחבר, בהגיון וברגש לכל הנהגה יהודית ולכן עמל למצוא טעמי המצוות של כל מצווה ומצווה ואפילו טעמי פרה. אם מצא במפרשי התורה או בחז"ל - מה טוב. אם לא מצא, יגע בעצמו, לא נח ולא שקט עד שמצא.

כנ"ל לגבי תהיות באמונה. הוא לא סתם את פיהם של השואלים. וכי זהו יהודי? לקיים מצוות מתוך כפייה? מתוך ניתוק רגשי ושכלי? חלילה! הוא עודד שאלות ואף דאג לתת להם מענה הגיוני, פשוט ומוסבר ככל האפשר עד שהשואל חש שהאמונה ננטעת במוחו וליבו ללא מאמץ מיוחד.

לימוד תנ"ך

בלימוד תנ"ך היה מחפש בראש ובראשונה את *פשוטו של מקרא* כטקסט קריא ומובן. רק לאחר שהבין ותפס את פשוטם של דברים התפנה לעבור לדרוש, רמז וסוד. אך כל עוד לא מילא כרסו בפשט, לא עבר הלאה. מתוך גישת החיבור ההרמוני כנ"ל. בזכות תכונתו זו, ספריו התמלאו בחידושים נפלאים בכל מרחבי המקרא דווקא בהבנת פשטי המקראות, ובכך מילא חוסרים של אלפי שנים בפרשנות המקרא כאשר מרבית הפרשנים עסקו רבות בדרוש ברמז ובסוד והזניחו את החלק היסודי של הפשט.

לימוד התלמוד

בגדול, לימודו התלמודי היה דומה ללימוד הישיבתי המקובל של חתירה לעומק הסוגיות והגדרתם. אך בניגוד לאימרה הבריסקאית: *ביי אונז פרעגט מען וואס, מי פרעגט נישט פארוואס* (אצלנו לא שואלים מדוע אלא שואלים מה). או לדבר החזון איש באגרותיו *אין להאריך בסברא*. לפי רבי ליב חשוב מאוד להבין את הסוגיה היטב לפי סברת האדם. גם לגזירת הכתוב יש טעם. המונח *גזירת הכתוב* אומר שזוהי ההלכה והיא

אינה תנודתית לפי המקרה הספציפי, אך אין זה אומר שזו הלכה ללא טעם. להכלל יש טעם כי התורה ניתנה לבני אדם חושבים ומרגישים. הנחייתו של רבי ליב לתלמידיו היה: לאחר שלמדתם את הגמרא והראשונים והגעתם למהלך (הגדרה / נוסחה) בסוגיה, עצרו ושאלו את עצמכם: רגע! האם זה הגיוני? האם זה מתיישב על הלב? או שזה דחוק ומשונה... אם זה דחוק ומשונה אין זה לאמיתה של תורה.

קיום המצוות

רבי ליב נהג להסביר את המצוות בטוב טעם ודרש מעצמו ומשומעי לקחו *להיכנס לאווירה* ולקיים את המצווה. נתינת צדקה מתוך תחושת חמלה, שמירת השבת מתוך תחושת מנוחה, נטילת לולב מתוך תחושת שמחה והודיה על הקציר וכך בכל המצוות. ומה נעשה כאשר לא מצאנו את טעם המצווה? במקרים כאלה אמר רבי ליב: דרכו של עבד לקיים מצוות רבו גם ללא טעם וזה עצמו טעם המצווה. אך יש לקיים מצווה בטעמה.

קיום הלכה

השולחן ערוך היה נר לרגליו וקיים כל הלכה בדקדוקיה. אך שאף כל ימיו למצוא רציון בהלכה ולקיימה מתוך תחושת חיבור רגשי. מאותו טעם גם לא היה אובססיבי בעניין ולמרות קיום ההלכה בדקדוקיה, עיסוקו העיקרי היה בלחוש את המצווה ולהרגישה. בהלכות יש מינוח של *לא פלוג רבנן* או *תקנת חכמים* בכל המקרים האלה זה גופו טעם של הלכה שיש לקבוע מסמרות בהנהגה לציבור ואי אפשר להשאיר את ההנהגה הדתית כמטוטלת הניתנת למצב רוחו של האדם באותו רגע.

שבעים פנים לתורה

מתוך ההבנה שהתורה ניתנה לבני אדם, היה רבי ליב מצטט המון את הגמרא: כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות. המחלוקת בסוגיות תלמודיות והלכתיות הנו חלק אינטגרלי מעצם קיום התורה. כי בני אדם שונים מפרשים דברים באופן שונה ולכן גם צריכים לקיימם באופן שונה (אם לא נקבעה הלכה). בכך כמובן מובהרים דברי חז"ל *בית שמאי ובית הלל, אלו ואלו דברי אלוהים חיים* דברי אלוהים אינם מתים, הנם חיים בליבות בני האדם ולפי פרשנותם של תלמידי החכמים שבכל דור. גם אם פרשנויות

מנוגדות ושונות זו מזו. המחלוקת אינה כוללת אמת ושקר אלא שתי אמיתות הנכונות לשתי סוגי נפשות.

חינוך הילדים והנהגות יומיומיות

רבי ליב התנגד לכל סוג של אלימות פיזית או מילולית כלפי ילדים וסבר שהחינוך מגיע רק מאהבה ובאמצעות הסברים והתבוננות. המלמד מהווה דמות לתלמידים והם מחקים את הנהגותיו, המלמד צריך להוות דמות חיובית, והמסרים מוטמעים רק בהשראה והסברים. זאת מכיוון שבני אדם אינם רובוטים ואין טעם לאלץ אותם בשיטת המקל והגזר, כי אין הקב"ה חפץ בחיילים טכנוקרטיים. הקב"ה חפץ בנפשות העושות *רצונו של מקום לרצונם* ולכן גם החינוך צריך להטמיע בעומק נפשם ומוחם של התלמידים ולא שיפעלו מתוך אימה או ציפייה לקבל פרס.

כך גם בהנהגת היהודי, רבי ליב שידר תמיד אופטימיות וחיוביות, והיה נוהג לחזור על משפטים פשוטים כמו: *כמה טוב להיות טוב וכמה רע להיות רע*, *איזה תענוג ללכת בדרך השם, אשרינו שזכינו* ועוד משפטים מעצימים מהסוג הזה שמשמעותם העמוקה היתה - חיבור בין העולם היומיומי לעבודת השם בצורה הפשוטה והנינוחה ביותר. היהודי צריך לזרום בנהר התורה כמו דג במים.

שיחות מוסר

רבי ליב היה מדבר הרבה עם תלמידיו על הנהגתו של יהודי, על שלום בית, על בין אדם לחבירו ועוד. כחוט השני בכל שיחותיו היה מקפיד לדבר בגובה העיניים. בשיחות מוסר מיעט לצטט ספרים קדמונים, ולא דיבר גבוהה גבוהה אף פעם. הוא נהג לדבר בשפה פשוטה, עממית והסביר כמה נפלא שאנו יהודים, כמה נפלא שזכינו בתורה הקדושה, כמה נפלא שהקב"ה בחרנו לעם סגולה, וככאלה נדרש ממנו הנהגה אצילית של עדינות הנפש, צניעות וענווה, ויתורים, חסד עם הבריות, לכבד את האשה ולומר לה מחמאות ומילים טובות ומעצימות, לחיות בשמחה, לשעשע את הילדים, לכבד את ההורים וכו. הכל פשוט... כשישבת אצלו בשיחות מוסר הרגשת כאילו אתה נכנס לאקלים נוח ומתיישב לראות סרט, המסרים נכנסים ללב ולנפש ללא אנטיגוניזם וללא הפרעה. מעולם לא הרגשת שהוא מטיף מוסר או מעביר ביקורת. הוא פשוט משתף אותך בחוויה היהודית, בעשייה חיובית ובהתנהגות אצילית.

תפילה

ניתן היה להבחין בתפילתו של רבי ליב תופעה די נדירה. הוא התפלל תמיד במתינות ובנחת, ולא מצאת הבדל בתפילתו בין תפילת נעילה ביום כיפור לתפילת מנחה בכ"ז שבט. אורך התפילה, הנענועים וההתלהבות היו בדיוק אותו הדבר. רבי ליב לא חווה תפילות באקסטזה ולפי ההתלהבות באותו רגע. הוא דיבר אל הקב"ה במתינות, בכוונה, בכ"ז שבט בדיוק כמו בנעילה של יום הכיפורים. זאת כאמור, מכיוון שהיהדות היתה חלק ממנו ולא משהו נשגב שלפעמים אתה מתחבר אליו ולפעמים מתנתק הימנו.

התנגדות לשיטות אחרות

עד לשני העשורים האחרונים בחייו היה מתבטא רבות נגד התנהגויות של קהילות חסידיות שונות או אדמו"רים שונים, לא אפרט כאן את כולם, אבל צריך להדגיש את חב"ד וברסלב. הוא היה אלרגי למשיחיות החב"דית שהתפרצה בשנות ה-80 וה-90 בעיקר כי סבר שזה מייצר הנהגה משונה ואמונות קיצוניות בעם ישראל וזה היה מנוגד תכלית הניגוד לדעתו הבסיסית שהתורה אינה דורשת הנהגות משונות, ואם זה משונה וקיצוני זה בוודאי לא דרכה של תורה. כך גם התנגד מאוד לברסלב (לא לרבי נחמן) אלא לתנועה העממית הברסלבית. הוא ראה בהם קהילה המקדשת את הבערות והשיגעון או דוגלת בהשתטויות והתנהגויות משונות כאידיאולוגיה. גם כאן סבר שהסם הממכר הזה אינו תואם את דרכה של תורה. התורה נורמטיבית והתנהגויות אנטי נורמטיביות הן ממילא אנטי תורניות. היו לו ביקורות רבות על מנהגים שונים בחצרות החסידים ועל הנהגות של חלק מהמתנגדים. לא אפרט כל דבר, אבל הכל סובב סביב זה. סביב ההבנה הבסיסית שהקב"ה אורייתא וישראל חד הם. חד הם כי הם תואמים זה לזה, החיבור ביניהם טבעי ונורמלי. ההפרדה בין עולם החומר לעולם הרוח, חסימת ההיגיון או חסימת הרגשות, שניהם זרים הם לרוחה של תורה עפ"י רבי ליב.